

Ковальчук В.А. Проблема формування соціальної компетентності майбутніх учителів // Національна освіта у контексті творчості А. Макаренка: Зб. наук. праць /За ред. проф. М. В. Левківського. – Житомир: ЖДЦНТІЕІ, 2003.– С. 110-113.

**Ковальчук В.А.,
Житомирський педуніверситет**

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ**

Загально відомим є положення, що кожна епоха має свою школу, свою освіту і культурний зміст, кожен історичний період - відповідне його соціально-економічному характеру виховання молоді в душі тих завдань, котрі ставить перед нею суспільство. Динаміка розвитку суспільства характеризується як періодами оптимізму у сфері освіти, коли активно здійснюється реформування усіх ланок освітньої системи: професія вчителя визначається як особливо важлива, і формуванню компетентності майбутніх учителів надається першочергова значущість; так і періодами розчарувань. У цей час освітня система не справляється із поставленими завданнями, виникає розчарування, втрачається віра у майстерність вчительства, звужуються його функції, утверджуються консерватизм, байдужість у роботі.

Багато чинників впливає на виникнення цих періодів: це і політичні, і соціальні перетворення, економічні проблеми і т.п. Але одне повинно бути незмінним: освіта покликана випереджати інші сфери суспільного життя і бути фактором розвитку суспільства. Завдання школи – підготувати дитину не тільки до життя в сучасних умовах. Школа виступає одним з головних впливових інститутів соціального розвитку і формування особистості школяра.

Особливо важливого значення соціальної ролі школи надавав А.С.Макаренко. Він виділяв, що головним завданням педагога в процесі соціалізації підростаючого покоління має бути врахування системи діючих соціальних факторів і забезпечення педагогічно доцільної організації відношень у взаємодії вихованця з середовищем.

Одним із важливих положень Макаренка полягає у визначенні ролі середовища в організації навчально-виховного процесу, тлумачення школи як одного з соціалізуючих чинників розвитку дитини, який повинен узгоджуватись з іншими.

Вирішення цих завдань вимагає посиленої уваги до проблеми удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів.

Сучасний період розвитку суспільства можна характеризувати як період системного реформування освіти. Радикальні зміни, інновації мають на меті покращити якість та результативність усіх ланок освіти.

Якість педагогічної освіти зумовлена її змістом, спрямованістю на особистість, на розвиток її інтересів та здібностей з використанням ефективних технологій організації навчального процесу, зв'язком із потребами шкільництва і практикою його діяльності. Нові функції і завдання ставить перед вчителем суспільство.

Педагогічну діяльність вчителя можна розглядати як систему неповторних, унікальних за своєю природою педагогічних ситуацій, які безперервно змінюються, відтворюючи дійсність, що характеризується впливом широкого спектру соціальних, природних, культурно-історичних та етнографічних чинників. Рівень сформованості умінь розв'язувати педагогічні задачі, а саме соціально-педагогічні, свідчить про рівень

компетентності вчителя як фахівця. Розв'язання соціально-педагогічних задач вимагає формування системи таких умінь.

I. СОЦІАЛЬНО-ПЕРЦЕПТИВНІ УМІННЯ

- Вивчати та аналізувати соціологічну, психолого-педагогічну літературу, різні соціально-педагогічні концепції, підходи до процесу виховання, методики використання засобів педагогічного впливу.
- Формувати провідні цілі соціально-виховної роботи відповідно до вимог суспільства і практичних вимог школи.
- Виділяти і формулювати соціально-педагогічні задачі, котрі виникають у вигляді ускладнень, суперечностей, труднощів в соціально-педагогічній діяльності як результат дії соціально-педагогічних чинників.
  - Критично оцінювати умови, особливості соціально-педагогічних ситуацій, їх значущість (вагомість).
- Вчити учнів пояснювати свою поведінку вчинки, а також поведінку і вчинки інших людей.
- Вивчати, осмислювати індивідуальні, вікові особливості своїх учнів, рівень їх соціального розвитку.
- Адекватно сприймати і критично оцінювати соціальні проблеми життя учнів, їх поведінку, мотиви та причини їх вчинків.

II. АНАЛІТИКО-ДІАГНОСТИЧНІ ВМІННЯ

- Використовувати безпосередню та опосередковану інформацію для визначення рівня соціального розвитку учнів.
- Аналізувати соціально-педагогічну ситуацію та чинники, що її спричиняють.
- Складати обґрунтовані соціальні паспорти класу, групи, окремого учня.
- Давати аргументовану оцінку фактів, соціально-педагогічних явищ і заключення про їх педагогічну доцільність.
- Діагностувати умови та чинники оптимальної дії обраних методів розв'язання соціально-педагогічної задачі.
- Визначати домінанту серед інтересів, захоплень, здібностей учнів.

III. ПРОЕКТУВАЛЬНІ УМІННЯ

- Передбачати реакцію вихованців на застосування системи методів педагогічного впливу при розв'язуванні соціально-педагогічних задач.
- Проектувати форми і методи самоосвіти, самовиховання та саморозвитку з метою формування високого професіоналізму.
- Моделювати можливі соціально-педагогічні ситуації, моделі поведінки своїх учнів та методи виховного впливу на них.
- Формулювати систему соціально-педагогічних задач в роботі з учнівським колективом та батьками.
- Вчити учнів прогнозувати результати своїх дій, вчинків, передбачати можливі труднощі у соціумі.
- Проектувати програму соціального та індивідуального розвитку учнів та способи виховного впливу на них.

IV. ОРГАНІЗАЦІЙНО-СТИМУЛЮЮЧІ УМІННЯ

- Створювати умови, які б спонукали учнів до розвитку в них прагнення до самовиховання, самоудосконалення.
- Засобами навчальної і позанавчальної діяльності сприяти соціалізації учнів.
- Навчати учнів орієнтуватися в різних соціально-педагогічних ситуаціях і самостійно приймати доцільні рішення.
- Встановлювати з учнями доброзичливі стосунки, знаходити гуманні способи розв'язання соціально-педагогічних задач.
- Встановлювати педагогічно доцільні стосунки з батьками учнів.
- Застосовувати різні педагогічні методи для стимулювання в учнів накопичення

соціального досвіду, позитивних навичок поведінки, ініціативи.

➤ Виявляти педагогічний такт, керувати власними емоціями, поведінкою в процесі соціально-педагогічної діяльності.

V. КОНСТРУКТИВНО-ПРОГНОСТИЧНІ УМІННЯ

➤ Оцінювати результати застосування методичного інструментарію розв'язання соціально-педагогічних задач.

➤ З метою ефективного вирішення соціально-педагогічної задачі планувати етапи її розв'язання.

➤ На основі аналізу досягнутих результатів прогнозувати нові соціально-педагогічні задачі.

➤ Навчати учнів знаходити оптимальні способи розв'язку соціально-педагогічних задач в реальному житті.

➤ Вчити учнів виділяти головні напрями в своїй життєдіяльності.

➤ Аналізувати свою соціально-педагогічну діяльність, її сильні та слабкі сторони.

Загальна логіка реалізації технологічного підходу підготовки майбутніх вчителів до розв'язання соціально-педагогічних задач базується на дедуктивному підході і становить:

1. Проектування цілей навчання студентів.

2. Засвоєння студентами загальних опорних знань (типологія соціально-педагогічних задач, алгоритм розв'язку, методичний інструментарій розв'язку тощо).

3. Поетапне виконання студентами практичних завдань, що вміщують різний рівень складності, утруднення і забезпечують перехід від навчання до професійної соціально-педагогічної діяльності.

4. Контроль, оцінювання та корекція процесу засвоєння знань, умінь студентів та основі рівнів сформованості умінь розв'язувати соціально-педагогічні задачі.

Таким чином, технологічний підхід до підготовки майбутніх вчителів до розв'язання соціально-педагогічних задач передбачає якісні зміни всіх складових дидактичної системи: мети, змісту навчальної інформації, засобів педагогічної комунікації, форм та методів педагогічної взаємодії, суб'єктів педагогічного процесу, а також розвиток професійної і пізнавальної мотивації і формування педагога як творчої особистості. З метою якісного розв'язку соціально-педагогічних задач було розроблено алгоритм розв'язку. Даний алгоритм вміщує наступні дії студента.

1. Орієнтація в ситуації, аналіз наявних даних (структурних компонентів соціально-педагогічної ситуації) з опорою на психолого-педагогічну теорію.

2. Усвідомлення рівня її проблемності, виділення проблеми, виявлення суперечностей, головних впливових чинників, явищ, що аналізуються, формулювання соціально-педагогічної задачі, визначення її типу.

3. Висування гіпотези стосовно способів розв'язання соціально-педагогічної задачі, надання їм гуманістичного напряду.

4. Прийняття рішення, вироблення альтернатив (оптимального способу розв'язку задачі).

5. Здійснення прийнятого рішення, організація педагогічно доцільної взаємодії між суб'єктами навчально-виховного процесу (в соціумі).

6. Оцінка, аналіз отриманого результату.

7. Визначення напрямів подальшої соціально-педагогічної діяльності, наступних соціально-педагогічних задач.

Уміння розв'язувати соціально-педагогічні задачі розглядається нами як педагогічна дія, котра є не лише елементом структури навчально-пізнавальної діяльності студента, але й вихідною одиницею його творчого професійного мислення. Пошук розв'язку соціально-педагогічних задач реалізується за допомогою: механізму аналізу шляхом синтезу та узагальнення; взаємодією логічного та інтуїтивного; шляхом асоціації та евристичних прийомів і методів.

Технологічний підхід у підготовці студентів до розв'язання соціально-педагогічних задач різних типів забезпечує:

- 1) розвиток цілісного уявлення про професійну соціально-педагогічну діяльність вчителя та її окремі фрагменти;
- 2) формування творчого професійного мислення, професійних мотивів та інтересів;
- 3) навчання студентів розв'язувати соціально-педагогічні задачі різних типів, формування соціальних умінь і навичок взаємодії і спілкування, виховання відповідального ставлення до праці вчителя, гуманного ставлення до особистості.

Аналіз одержаних результатів свідчить, що відбувається перехід від поверхових неусвідомлених розрізнених знань, умінь розв'язувати соціально-педагогічні задачі до високорозвинутого «сплаву» професійних психолого-педагогічних, методичних знань та умінь, що в комплексі складають модель професійної соціально-педагогічної діяльності вчителя; від методу «навмання» - до гнучкої варіативності системи дій, здатної до перенесення у будь-яку соціально-педагогічну ситуацію.

Зіставлення даних, одержаних після навчального експерименту, показує, що найвищих показників досягли студенти експериментальної групи. Це свідчить про важливість використання технології розв'язання соціально-педагогічних задач різних типів при підготовці студентів до соціально-педагогічної діяльності.